

FUZÛLÎ'NİN YAYIMLANMAMIŞ ŞİİRLERİ (İKİ GAZEL)**

Beyhan KESİK¹

Özet

Fuzûlî, klasik Türk edebiyatının en lirik ve etki alanı en geniş şairidir. Türkçe, Farsça ve Arapça olmak üzere üç dilde eser vücuda getirmede muktedirdir. İlimsiz şiiri temeli olmayan bir bina gibi görüp kendini musiki, tıp, hadis ve kelâm gibi ilimlerde yetiştirmiş ve bu alanlarda söz söyleyecek seviyeye ulaşmıştır. Çok üretken bir söz ustası olup manzum ve mensur pek çok eser meydana getirmiştir. Manzum eserlerinin en önemlilerinden biri Türkçe Divan'ıdır. Hemen bütün yazma eser kütüphanelerinde nüshasına rastlanan bu eserin Türkiye'de Abdülbaki Gölpınarlı, Ali Nihat Tarlan; Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgân Cunbur; İsmail Parlatır, Mehmet Kanar gibi çeşitli bilim insanları tarafından neşirleri yapılmıştır. Ayrıca bu neşirlerde olmayan bazı şiirleri de muhtelif çalışmalarla tanıtılmıştır. Yeni çalışmalarla Kenan Akyüz ve diğerleri tarafından yayımlanan esere göre Fuzûlî'nin Türkçe Divan'ındaki manzume sayılarında artışlar olmuştur. Bu sayının yeni yapılacak çalışmalarla daha da artacağı muhakkaktır.

Biz de bu çalışmayla, araştırmacılar tarafından daha önce incelenmeyen bir yazma divan nüshasında Fuzûlî'nin Türkiye'de yayımlanmış divanlarına ve diğer çalışmalara girmeyen iki gazelini tanıtmaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Fuzûlî, divan, klasik şiir, gazel.

HE UNPUBLISHED POETRY OF FUZÛLÎ—TWO ODES

Abstract

Fuzûlî is the most lyrical, as well as both the most influential and most comprehensive poet within the realm of classical Turkish literature. He had possessed the capability of producing a trilingual body of work in Turkish, Persian, and Arabic. Having viewed unenlightened poetry as being like a building void of a foundation, he had versed himself in music, medicine, religion, literature, and the like, and had reached the level of being able to discuss them at length. He was a prolific wordsmith, and had contributed much to both poetry and prose. In terms of poetry, one of his most significant works had been his "Türkçe Divanı" (The Divan of the Turkish Language). Copies of this work—which are to be encountered in nearly every Turkish library's manuscript collection—have been published by various scholars such as Abdülbaki Gölpınarlı, Ali Nihat Tarlan, Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgân Cunbur, İsmail Parlatır, and Mehmet Kanar. Furthermore, a number of his unpublished poems have been introduced through various papers. Thanks to these papers as well as books published by Kenan Akyüz and other scholars—the number of poems that are part of Fuzûlî's Türkçe Divanı has increased, and is likely to increase even further though future/new research.

*1. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi'nde (USOS 2017) sunulan bildirin gözden geçirilmiş hâlidir.

*Bu çalışma, Giresun Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi (BAP) tarafından desteklenen SOS-BAP-A-160317-69 numaralı projeden üretilmiştir.

¹ Prof. Dr., Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, b-kesik@hotmail.com

In this paper, we will attempt to introduce two odes that have yet to have entered into either any currently existing Turkish publication of, or in any current research on Fuzûlî.

Key Words: Fuzuli, divan/ottoman literature, classical poetry, ode

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatının zirvesindeki ustalardan biri olan Fuzûlî, şiir ve nesir sahasında çok önemli eserler kaleme almıştır. O, üç dilli bir sanatkâr olup “ilimsiz şiirin temeli olmayan duvar gibi kalıcı olmayacağını” düşünerek kendini musiki, tıp, hadis ve kelâm gibi ilimlerde söz söyleyecek bir seviyeye gelecek şekilde yetiştirmiştir. Fuzûlî, çok yönlü ve üretken bir söz ustasıdır. Bu vasıflarıyla da Türk edebiyatının en lirik ve etki alanı en geniş şairi olarak dikkati çekmiştir. Fuzûlî'nin Türkçe Divan, Leylâ ve Mecnûn, Beng ü Bâde, Tercüme-i Hadis-i Erba'in, Sohbetü'l-esmâr, Hadikatü's-sü'eda, Mektûplar; Farsça Divan, Hüsn ü Aşk (Sihhat u Maraz), Enisü'l-kalb, Rind ü Zahid, Risale-i Muamma, Sâkînâme (Heft-câm); Arapça Divan ve Matla'ü'l-i'tikâd adlı eserleri vardır.

Türkçe Divan, şairin şiir hakkında düşüncelerinin yer aldığı mensur bir mukaddime ile başlamaktadır. Mürettep olan bu divanın hemen bütün yazma eser kütüphanelerinde nüshasına rastlamak mümkündür. Birçok merkezde de eski harflerle baskısı yapılmıştır. Bunun yanı sıra, Türkiye'de yeni harflerle de basılmıştır. Bunlardan en zengini ve en kapsamlı olanı, 68 yazma divan nüshasının karşılaştırılması suretiyle Kenan Akyüz vd. (1958) tarafından yapılmıştır. Bu çalışma daha sonra 1990 yılında Akçağ tarafından tekrar yayımlanmıştır fakat bu yayında yer alan şiirlerin günümüz Türkiye Türkçesinin ses ve şekil özelliklerine uygun olarak okunup yazılması Fuzûlî'nin söyleyişindeki güzelliği tam olarak yansıtamamaktadır. Türkçe Divan, Abdülbaki Gölpınarlı (1948, 1961, 1985) tarafından üç kez yayımlanmıştır. Bu çalışmada kasideler bölümü yer almamaktadır. Bu yönüyle muhtasar bir çalışmadır. Benzer durum Ali Nihat Tarlan (1950) çalışması için de geçerlidir.

Türkçe Divan, günümüz araştırmacılarının da dikkatini çekmiş ve üzerinde bilimsel çalışmalar yapılmaya devam edilmiştir. Bu çalışmalardan biri İsmail Parlatır (2012, 2014) tarafından yapılmıştır. Parlatır neşrinde 44 kaside, 306 gazel, 46 kıt'a, 77 rubâî, 2 tercî-i bend, 2 terkîb-i bend, bir müstezad, 3 murabba, 3 muhammes, 2 tahmîs, 2 müseddes, bir tesdîs, bir beyit ile bir de matla yer almaktadır. İsmail Parlatır, çalışmasını hazırlarken matbu divanları da taramış ve böylelikle yazma divan nüshalarında olmayıp matbu divanlarda olan şiirleri de çalışmasına dâhil etmiştir. Bir diğer çalışma ise Mehmet Kanar (2015) tarafından yapılmıştır. Su Kasidesi hariç Fuzûlî'nin kasidelerinin yer olmadığı bu çalışmada 306 gazel, 3 murabba, 4 muhammes, birer tahmis, müseddes, terkîb-i bend; 2 tercî-i bend, 46 kıt'a, bir beyit ile bir matla, 83 rubâî yer almaktadır. Mehmet Kanar, Türkçe Divan'daki manzumelerin sadeleştirilmiş metnini de vermiştir.

Parlatır ve Kanar tarafından yapılan bu son çalışmalarda Fuzûlî'nin Akyüz vd. (1958) neşrinde yer almayan şiirleri de yer almaktadır. Parlatır neşrinde 2 kaside, 4 gazel, 4 kıt'a, 5 rubâî, bir beyit ile bir matla; Kanar'da ise 4 gazel, 4 kıt'a, 11 rubâî, bir beyit ile bir matla Akyüz vd. (1958)'ye göre daha fazladır.

Biz de bu çalışma ile İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Ali Nihat Tarlan Koleksiyonu 34 Sü-Tarlan 28/1'de kayıtlı yazmanın 1b-113a varakları arasında yer alan Divan nüshasında Fuzûlî'nin Türkiye'deki Türkçe Divan neşirleri, Tahran'da yapılan çalışma (Sadık 1384) ile diğer yayınlarda (Küçük 1989) yer almayan iki gazelini tespit ettik. Bunların yanı sıra Leylâ ile Mecnûn mesnevisinde Leylâ ve de Mecnûn'un dilinden söylenmiş gazeller ile bazı şiirlerin de bu nüshada yer aldığını gördük².

Leylâ ve Mecnûn mesnevisinden alınan bu şiirler, yazmada divan tertibine uygun olarak yer almaktadır. Yazmada / Türkçe Divan'da sırasıyla dîbâce (1b-7a)³, gazeliyyât (7b-90a)⁴, musammât (90a-100b), mukatta'ât (101a-107b), rubâ'îyyât (107b-113a) bölümleri yer almakta olup kasideler bulunmamaktadır. 113a-113b'de ise Fuzûlî'nin Nişancı Celâlzade'ye sunduğu Şikâyet-nâme adıyla bilinen meşhur mektuptaki bir mesnevi (bk. Karahan 1948: 32) "Arz-ı hâl" başlığı altında verilmiştir. 113b-119b varakları arasında Beng ü Bâde bulunmaktadır. Ayrıca 29b'de Parlatır (bk. 2014: 235), Kanar (bk. 2015: 102)⁵ ve Sadık (bk. 1384: 187) neşirlerinde bulunan bir gazel de yer almaktadır.

Fuzûlî'nin Yayınlanmamış Gazelleri

.-. / .-. / .-. / .-

1

- 52b 1 Hîlâf dâmiyle ey felek medâr itdûñ
Beni gül ister iken mübtelâ-yı hâr itdûñ
- 2 Cefâ eliyle kılip çâk perde-i çeşmüm
Nihân olan gamumı halka âşikâr itdûñ
- 3 Vefâda virmege cân virmedûñ baña mühlet
Beni bu 'ahd [ü] vefâsında şerm-sâr itdûñ

² Leylâ ve Mecnûn mesnevisinde olup da bu yazmada yer alan manzumelerin varak numaraları ile Muhammet Nur Doğan (yty.)'in hazırladığı neşre göre beyit aralıkları şöyledir:

Gazeller: 35a, beyit 2658-2662; 55b, beyit 1016-1021; 70a, 715-723; 77a, 789-795; 77b, 1670-1675; 77b, 2475-2481; 88b, 2609-2617; 88b, 2638-2644.

Murabbalar: 99b-100a, 1922-1935; 100b, 1996-2009.

³ Başlık: Djbâce-i Djevân

⁴ Başlık: Djevânu Elmahi'ş-su' arâ Fuzûlj

⁵ Bu gazel, Süleymaniye Kütüphanesi 34 Sü-Tarlan 30'da kayıtlı yazma divan nüshasının 26b varağında da vardır:

- 4 Mürür-ı 'ömrde bir dönmedüñ murādumile
Döne döne baña zulm itmegi şi'ār itdüñ
- 53a 5 İhānetümde nedür bilmezem murāduñ kim
'Azîz-i 'ālem iken hār u hāk-sār itdüñ
- 6 Ümîdvār idüm [men] ki pür-neşâṭ görem
Binā-yı miḥnetümi şimdi üstüvār itdüñ
- 7 Bir özgeni baña yār eylemekdesin gūyā
Benümle yār olanı özgelerle yār itdüñ
- 8 Meger bilindi Fuzûlî saña felek ḥālî
Ki varımı bu cihānuñ yoḡ i' tibār itdüñ

2

..- / ..- / ..- / ..-

- 77a 1 Yār raḥm itdi meger nāle vü efgānumuza
Ki ḡadem başdı bugün külbe-i aḡzānumuza
- 2 Eşḡ bārānı meger ḡıldı eşer kim nā-gāh
Bitdi bir şāḡ-ı gül-i tāze gülistānumuza
- 3 Bizi āh āteşi yandurduḡın andın bilürüz
Ki çerāḡ eyledi rüşen şeb-i hicrānumuza
- 4 Bu vişāle yuḡu aḡvālî dimek mümkin idi

- Eger olsaydı yuğu dīde-i giryānumuza
- 5 Yār mihmānumuz oldı gelüñ ey cān [u] gönül
Kılalum şarf nemüz varise mihmānumuza
- 6 Dil-berüñ cāna imiş kaçdı Fuzûlî gel kim
Cān virüp dil-bere minnet kıoyalum cānumuza

SONUÇ

Klasik Türk edebiyatının en lirik ve etki alanı en geniş şairi olan Fuzûlî, nazım ve nesir alanında pek çok eser kaleme almıştır. Manzum eserlerinin en önemlilerinden biri Türkçe Divan'ıdır. Hemen bütün yazma eser kütüphanelerinde nüshasına rastlanan bu eserin çeşitli neşirleri yapılmıştır. İlmî anlamda en zengin ve en geniş kapsamlı çalışma Kenan Akyüz vd.nin İş Bankası Yayınları arasında 1958 yılında çıkan çalışmasıdır. Bu çalışmayla farklı yazma eser kütüphanelerinde bulunan 68 yazma divan nüshası taranmış ve bilimsel bir neşir ortaya konmuştur. Daha sonra yapılan çeşitli çalışmalarla Fuzûlî'ye ait olup da Akyüz vd. (1958) neşrinde olmayan yeni şiirler tespit edilip yayımlanmıştır. Nitekim İsmail Parlatır (2012, 2014) ve Mehmet Kanar (2015) tarafından yapılan günümüz neşirleri sayesinde Kenan Akyüz vd. neşrinde 302 olan gazel sayısı, 306'ya ulaşmıştır. Yayımladığımız bu iki gazelle bu sayıyı 308'e çıkarmış olmaktadır. Elbette şairin Türkçe şiirlerinin sayısının bunlarla sınırlı olmadığını söylemek çok doğru olacaktır.

Görülen o ki şairin henüz incelenmemiş yazma divan nüshaları tarandıkça -bunlara şiir mecmularını da ilave etmek mümkündür- yeni şiirlerle karşılaşmamız kaçınılmaz olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akyüz, Kenan, S. Beken, S. Yüksel, M. Cunbur (1958). Fuzûlî Türkçe Divan. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Ayan, Hüseyin (1981). Leylâ vü Mecnûn-Fuzûlî. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Doğan, Muhammet Nur (yty.) Fuzûlî – Leylâ ve Mecnûn. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10679,girispdf.pdf?0> [erişim tarihi: 21.06.2017].
- Doktor Hüseyin Muhammedzade Sadık (1384). Dîvân-ı Eş'âr-ı Türki (Türkçe Divan)-Fuzûlî. Tahran.
- Erdal, Tuğçe (2017). Sözün Büyüsü Fuzûlî Şiirlerinde Varyantlaşma. Ankara: Gece Kitaplığı Yay.
- Fuzûlî, Külliyyât-ı Dîvân-ı Fuzûlî. Fırat Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı Demirbaş No: 65914.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1948, 1961, 1985). Fuzûlî Dîvânı. İnkılâp Kitabevi Yayınları.
- Güngör, Şeyma (1987). Hadikatü's-Süeda. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- Kanar, Mehmet (2015). Fuzûlî Dîvân. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Karahan, Abdülkadir (1948). Fuzûlî'nin Mektupları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Mezunları Cemiyeti Yayınları.
- Küçük, Sabahattin (1989). "Fuzûlî'nin Yeni Bir Şiiri". Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler) 3 (2): 245-248.
- Macit, Muhsin (2013). "Fuzûlî" <http://www.turkedebiyatisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=624> (erişim tarihi: 15.06.2017).
- Parlatır, İsmail (2014). Fuzûlî Türkçe Divan. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (1950). Fuzûlî Divanı Musammat-Mukatta' ve Rübailer Kısmı. İstanbul.
- Tarlan, Ali Nihad (2001). Fuzûlî Divanı Şerhi. Ankara: Akçağ Yayınları.

